

553. *Arad* megyei férfi, fejér posztó nadrág fekete három soros sinórral, olaj szín matéria kaput, fejér damaszt lajbi, fekete kordoyány sarkantyús csizma.

554. Simjon Anna *beregremetei*, fürtös rövid guba, kék szoknya, piros csizma.

559. *Debreceni* csikós bojtár, nagy karimájú kerek kalap, hol szür, hol kifordított bunda, rövid ing, bőv-gatya.

560. *Oroszlámosi* férfi, néha haját tsimbókba, néha leeresztve viseli, bunda, fejér nadrág.

562. Rudolf István *pesti* vásáros, leeresztett gömbölü kalap, hamuszínü kaput, veres paszomántos lajbi, magyar nadrág, sarkantyús csizma.

563. Nagy István *jászapáti* születmény, haját három ágra béfonva szokott hordozni, világos kék posztó nadrág, seprő szín flanel: ujjas lajbi, zöld matéria rókás bunda, kiseded kerek kalap.

564. Mezei József *bácskai*, világos kék posztó dolmány, kék nadrág, fehér szőr sinórra, fehér szőr sinórból készített öv kék gombokra, valamennyit setétebb kék posztóbul magyar kerek köpönyeg, barna posztó mente fehér róka hurokra és fehér sinórra, háromszegletü kalap.

574. *Gyulai* rab, hajának hátulsó része hosszabb, mintha czopot viselt volna, görbe füsüt visel, kék hankerlibe és világos kék nadrágba jár, bő szárú csizma, marha prémes zöld sapka, szür.

576. *Gyulai* uradalmi kanász, paraszt bunda, kerek avult kalap, ing, gatya.

Banner János.

KÖNYVISMERTETÉSEK.

Madarassy László: *A magyar pásztorművészetéről.* (Budapest, 1932.) Budapesti Hirlap nyomdája. — A néprajzi gyűjteményeinket látogató közönség leginkább az u. n. *népművészeti tárgyakat* szereti nézegetni s ott gyönyörködik a népi fantáziából fakadt sokféle színes és érdekes remekben; szeretik a színes hímzéseket, a festői népviseletet, a festett bútort s a fúró-faragó pásztoremberek szórakozásából eredő mindenféle díszített apróságot. Talán a legérdekesebb és legtöbb eredetiséget mutató valamennyi népművészeti tárgycsoport között az, amelyről *Madarassy László* dr., a Néprajzi Múzeum igazgatója írt rövid ismertetést.

A magyar pásztorság a maga használatára a leginkább kezeügyébe eső nyersanyagokból számos gyakorlati célt szolgáló

tárgyat készít, s ezeket a maga gyönyörűségére mindenféle díszítéssel látja el. Ezek a tárgyak a *bot*, az *ostor*, a *kampó*, a *balta*, a bőrből készülő *tarisznya*, a *sótartó*, a *gyufatartó*, a *pipa* vagy *szipka*, a *zsebtükör*, juhászoknál a *nyüvezőfa*, kanászoknál a *kürt*; a *vízmerítő* vagy az *ivószarú*, a *kobak*, a *dohányzacskó*, az *erszény* meg a *késtartó*. A tanyaház kenyeresládájának fiókjában tartott tárgyak közül a *borotvatok*, a *borotválkozótükör*, a *fésűtartó*, a *gatyamadzaghúzó*, az *óralánc*. Ezenkívül a *nyereg*, a *szolgafa*, a *kásakavaró*, a *nyárs*, a *parázsfogó*, a *tűzpiszkáló*, a *bográcskoszorú*, az *iszák*, a *fokos*, *bárányjelek*, *borjúpalókkák*, *lóbékok*, *kutyakoloncok*, a *zeneszerszámok* között a *duda*, a *furulya* és a *citera*. De a pásztorművészet körébe szoktunk sorolni olyan tárgyakat is, amelyeket a pásztor emlékül vagy ajándékul készít a felesége vagy szeretője részére, ilyen a *mosófa*, a *mángorlófa*, a *rokkafa* vagy *guzsaly*, a *vetélő*, a *főzőkanál*, a *kanáltartó*, a *képkeret*, vagy a gyermekének való *csörgő*, *kereplő*, *ördöglakat*. Amint ebből a hiányos felsorolásból is látjuk, a legkülönfélébb használati tárgyaknak szinte hihetetlen, sokaságát látják el érdekes díszítésekkel. És mindezeknek túlnyomó részét az „ügyeskedő“ pásztor maga *tervezi*, *készíti* és *díszíti*. Erről a pásztorművészetéről szól Madarássynak nem nagy terjedelmű, de szakszerűen és igen alaposan megírt tanulmánya.

Munkájának tartalmából először is azt emeljük ki, hogy általános vélemény szerint a művészkedő pásztorok java a *juhászok* rendjéből kerül s hogy minden juhász született művész, holott a szerző szerint a juhászok közül is csak az művészkedik, akinek erre különös tehetsége van. A magyar pásztorrendek között nagyon sok az ügyes ember, művészkedő pásztor azonban kevés akad. Ha valahol egy „remekelő“ pásztor felbukkan, annak messze földön híre megy, munkáját jó pénzért meg is veszik.

A jelek szerint a pásztorművészet egykor a magyarság egész összefüggő nagy nyelvterületén mindenütt virágzott. Fénykora a múlt századra esik, a század közepén azonban már megindult a hanyatlása. Ma már csak a Dunántúl néhány vármegyéjében, a palóc Felföldön, a Hortobágy-puszták körzetében és a volt Sárrét területén élnek még remekelő pásztorok.

A pásztorművészet *nyersanyaga* főképpen a *fa*, a *csont*, az *ökör*- és *kosszarv*, a *kobaktök*, az állati *bőr* és a *lőszőr*. Nagy körültekintést igénylő munka az alkalmas anyag kiválasztása és némely nyersanyag előkészítése ősi tradíció alapján. A tárgyak készítéséhez használt szerszámkészlet nagy általá-

nosságban igen kicsiny s az egész készlet körülbelül elfér a pásztor tárisznyájában. A legtöbb pászturnak a művészkedésre csupán egy szerszáma van, a *bicskája*. Finomabb tárgyak készítésére a pásztor maga készít magának külön szerszámokat, kanálvájót, bugylifűrészstb., amelyeknek a pengéje leginkább elhasznált kések, borotvák vasából s effélékből van alakítva.

A tárgyak *díszítőmódszere*, a fával, csonttal, szarúval, kobakkal való munkánál majdnem egy és ugyanaz: egyszerű *becarcolás*. A becarcolt helyeket aztán kalapzsírral, faggyúval kevert puskaporral, grafittal vagy korommal dörzsölik be, úgy hogy a rajz árcai betömődnek a sötét színű anyaggal s *feketén* emelkednek ki a világosabb színű alapanyagról. *Színes díszítés* készítésénél szélesebb területű darabokat vájnak ki az anyagból s ezekbe azután *önt* öntenek, vagy piros *pecsétviasz*ot. Ez utóbbi eljárást „spanyolozásnak” nevezik, ezt azonban csaknem kizárólagosan a Dunántúl pásztorsága gyakorolja. A palóc Felföldön és a Tiszántúlon a *részuzaloknak*, *réz-, csont- és celluloid-lemezeknek* beágyazása divatos. A *domborművű faragást* csakis a fánál alkalmazzák. Régen növényi festékekkel festették, ma ellenben bolti vegyszerekkel festik remekműveiket. A *bőrfélék* díszítőtechnikájában a fadúcokkal való préselés és a cifrázó vasakkal való kiverés divik. Legkiválóbb és legismertebb példája a bőrművészetnek a *karikás-ostor*, amelyet u. n. pillangók, sallangok, bőrrózsák és vitézkötések díszítenek.

A becarcolással, kivájással, beöntéssel, berakással, domború megfaragással, festéssel, maratással készített *ornamentikának* elemei túlnyomórészen azokból a tárgyakból, alakokból vagy jelenetekből alakulnak, amelyek mindennapi életében körülveszik a pásztorot. Jellemzőes szerszámjai, virágok, fák, állatok, madarak, emberi alakok. Mindezeket nem naturalisztikusan ábrázolják, hanem egyéni ízlésüknek és tudásuknak megfelelő módon stilizálva. A legtöbb díszítést jellemzi a térkitöltés iránti különös hajlandóság; nem szeretik az üresen maradt felületeket s a tárgynak minden olyan részét, amely nincsen túlságosan kitéve a használatnak, elborítják képzeletük gazdag elgondolásával.

Valamikor persze erről a népművészetről is azt hitték, hogy ősi, ázsiai eredetű hagyomány, de ma már tudjuk, hogy ez nem egészen így van. A pászterművészet is szerves kapcsolatban van a magyar népművészet többi ágával, de mert kevésbé érintette a haladás, ezért többet őrzött meg letűnt korok ősi magyaros ízléséből, mint a népművészetnek egyéb ágai.

A szerző e tanulmányával nagy szolgálatot tett a néprajzi tudomány népszerűsítésének. A szöveget kísérő illusztrációkat is jól választotta ki, természetesen a Néprajzi Múzeum óriási anyagából, melynek jó része saját gyűjtésének eredménye. Kívánatos volna, ha szerző ugyanezt a tárgykört egy nagyobb önálló műben ismertetné, amelyet sok, részben színes képpel lehetne díszíteni. Idegen nyelvekre lefordítva elsőrangú propagandaanyag lenne ez a könyv. Hisz tudjuk, hogy milyen keresett cikk ma, különösen angol nyelvterületen, a magyar népművészet.

Cs. S. K.

KÉRDÉSEK.

57. kérdés. Ugy hallottam, hogy az Alföldön ismeretes ez a tájszó: *visszanéző* (főnév). E tájszó Őcsődön lenne divatos a közlő szerint. Mivel nem vagyok biztos ezen adat hitelességében, azt szeretném tudni, hogy mit is jelent ez a szó és még használják-e másfelé.

58. kérdés. A *csúszik* igének milyen származékai élnek a népnyelvben? Mit jelentenek ezek? Fontos lenne nemcsak a jelentés megadása, hanem a hangulat és körülmény megjelölése is, amiben a *csúszik* igét és származékait használják.

Ny. A.

FELELETEK.

Felelet a 49. kérdésre. A debreceni nyelvjárásban a *csihés* vagy *csillyés* szó századok óta közhasználatban van. Eredete a *csihe* szó, mely alatt a debreceni gazda és általában a földműves ember kisebb csomó szénát, szalmát, csutkát (tengeri szár) aprított fát, felvágott tuskót ért. Olyan kis csomót, amelyet egy egylovas, legfeljebb kétlovas gyenge szekérre felrakhat és a vásárra fuvarozhat. A mennyiség két-három mázsa lehet, de ez szerenként változik. A népnyelv megkülönböztet *kis csihe*, *nagy csihe*, közepes mennyiségű *jó csihe* szénát, vagy szalmát. Ren-

desen akkor becsülik meg, mikor már szekérre rakták, ámde a legelső szekér után a maradék kazlat is megbecsülik: „lehet még benne öt kis csihe széna“ — becsülméri a vevő a mennyiséget. „Van abba hat nagy csihe széna is!“ — állítja az eladó.

Aki a szénát megveszi és így kis mennyiségben a piacra szállítja és eladja, *csihés* a neve. Szegény emberek ezek, akik különösen télen takarmánykupeckedésel foglalkoznak, vagy fát aprítanak kinn az erdőkön és azokat beszállítván a vásárba pár krajcárt keresnek és abból élnek. Sok becsületük nincsen, először mért